

УДК 34.347.12

Риженко Ірина Миколаївна – к.ю.н., доцент кафедри галузевого права Херсонського державного університету

ПРИВАТНА ДЕТЕКТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ОСОБИСТЕ ЖИТТЯ

У даній статті розкривається зміст права на особисте життя, зазначені основні правові засади та способи його захисту, які передбачені чинним законодавством України, досліджені можливості втручання у особисте життя та гарантії під час його здійснення, визначені можливості надання детективних послуг в умовах відсутності достатнього правового регулювання цього виду діяльності.

Ключові слова: *право на особисте життя, детективна діяльність, таємниця особистого життя, інформація з обмеженим доступом, персональні дані.*

В данной статье раскрывается содержание права на личную жизнь, указаны основные правовые принципы и способы его защиты, предусмотренные действующим законодательством Украины, исследованы возможности вмешательства в личную жизнь и гарантии при его осуществлении, определены возможности предоставления детективных услуг в условиях отсутствия достаточного правового регулирования этого вида деятельности.

Ключевые слова: *право на личную жизнь, детективная деятельность, тайна личной жизни, информация с ограниченным доступом, персональные данные.*

This article describes the content of the right to privacy, are the basic legal principles and methods for the protection provided by the current legislation of Ukraine, explored the possibility of invasion of privacy and guarantees for its implementation, identify opportunities to provide detective services in the absence of adequate legal regulation of this activity.

Keywords: *right on the personal life, detective activity, secret of the personal life, information with a limit access, personal data.*

Постановка проблеми. Останні перетворення в політико-економічному житті України, зміна соціальних цінностей та орієнтирів зумовили вихід у системі суспільних пріоритетів на перше місце людини як особистості. Зокрема, згідно зі статтею 3 Конституції України [1] вищими соціальними цінностями визнаються людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість та безпека. І саме такий підхід до місця і ролі людини та її внутрішнього (особистого) життя в системі соціальних цінностей відповідає міжнародним стандартам прав людини та зумовлює необхідність їх повного і всебічного регулювання та охорони.

Загалом проблема цивільно-правової охорони особистого життя не є новою для юридичної науки. На сьогодні велика кількість різних за галузевою належністю норм встановлюють заходи правової охорони особистого життя, що умовно можна об'єднати в міжгалузевий правовий інститут охорони особистого життя. Його підвалини закладають загальні норми Конституції України і міжнародно-правових актів у галузі прав людини, а основою є конкретні норми цивільного, кримінального, кримінально-процесуального, цивільного процесуального, інформаційного законодавства, законодавства про боротьбу зі злочинністю, охорону здоров'я, нотаріат тощо.

Аналіз останніх досліджень. Теоретичним підґрунтям для подальшого дослідження проблеми цивільно-правової охорони особистого життя стали праці науковців радянського і сучасного періодів: С.С. Алексєєва, В.С. Гопанчука, О.В. Дзери, О.А. Красавчикова, З.В. Ромовської, Є.О. Харитонова, Ю.С. Червоного, Я.М. Шевченко, Р.Б. Шишки, М.Й. Штефана та ін.

Однак в сучасній науковій літературі відсутні роботи, в яких ґрунтовно і комплексно висвітлювалися б проблеми цивільно-правового регулювання охорони особистого життя, а також їх зв'язок із здійсненням приватної детективної діяльності в умовах сьогодення. Варто відмітити, що на сьогоднішній день законодавче регламентування діяльності приватних

детективів (детективних агентств) відсутнє, хоча послуги зазначеними особами пропонуються.

Метою статті є дослідження щодо законності здійснення приватної детективної діяльності в умовах сьогодення та її співвідношення із правом на особисте життя.

Виклад основних положень. Кожна фізична особа має своє особисте та сімейне життя, під яким розуміють її поведінку поза межами виконання будь-яких суспільних обов'язків. Зрозуміло, що дана поведінка є доволі різноманітною і тому право на особисте життя не визначає конкретні активні дії, які має право вчиняти носій даного права, а лише вказує на те, що фізична особа сама визначає своє особисте життя (стаття 301 Цивільного кодексу України [2]).

Неможливо визначити абсолютно всі види поведінки фізичної особи і у сфері сімейного життя, оскільки особисті та сімейні права є частиною природних прав людини, які не є вичерпними і реалізуються в різноманітних і динамічних відносинах майнового та немайнового характеру.

До змісту прав про особисте та сімейне життя особи включається також і передбачена законом можливість фізичної особи або ознайомлювати зі своїм особистим та сімейним життям інших осіб, або зберігати своє особисте та сімейне життя у таємниці, за винятком законодавчого обмеження цих прав.

Конституційний Суд України своїм рішенням від 20.01.2012 року [3] надав тлумачення положенням частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України, згідно якого інформацією про особисте та сімейне життя особи є будь-які відомості та/або дані про відносини немайнового та майнового характеру, обставини, події, стосунки тощо, пов'язані з особою та членами її сім'ї, за винятком передбаченої законами інформації, що стосується здійснення особою, яка займає посаду, пов'язану з виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування, посадових або службових повноважень. Така інформація про особу є конфіденційною; збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди державою, органами місцевого самоврядування,

юридичними або фізичними особами є втручанням в її особисте та сімейне життя. Таке втручання допускається винятково у випадках, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Як зазначено у мотивувальній частині даного рішення, особистим життям фізичної особи є її поведінка у сфері особистісних, сімейних, побутових, інтимних, товариських, професійних, ділових та інших стосунків поза межами суспільної діяльності, яка здійснюється, зокрема, під час виконання особою функцій держави або органів місцевого самоврядування.

Сімейне життя – це особисті майнові та немайнові відносини між подружжям, іншими членами сім'ї, яке здійснюється на засадах, визначених у Сімейному кодексі України [4]: кожна особа має право на повагу до свого сімейного життя (частина четверта статті 4); ніхто не може зазнавати втручання в його сімейне життя, крім випадків, встановлених Конституцією України (частина п'ята статті 5); регулювання сімейних відносин здійснюється з урахуванням права на таємницю особистого життя їх учасників, їхнього права на особисту свободу та недопустимості свавільного втручання у сімейне життя (частина четверта статті 7) та інше.

Отже, визначивши межі особистого життя проаналізуємо правове підґрунття для здійснення детективної діяльності.

Так, стаття 12 Загальної декларації прав людини [5] гарантує, що ніхто не може зазнавати безпідставного втручання у його особисте і сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність його житла, таємницю його кореспонденції або на його честь і репутацію. Кожна людина має право на захист законом від такого втручання або таких посягань.

Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод [6] (стаття 8) закріплено право кожного на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції; органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для

запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

Законодавство України передбачає можливість отримання охоронюваної законом інформації про фізичну особи без її згоди, зокрема під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій: аудіо-, відеоконтролю особи; арешту, огляду і виїмки кореспонденції; зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; зняття інформації з електронних інформаційних систем; обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; спостереження за особою, річчю або місцем; аудіо-, відеоконтролю місця тощо (статті 246, 258, 267-270 Кримінального процесуального кодексу України [7], статті 1, 8 Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність" [8]).

Дослідженню проблем оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування у виявленні, попередженні, припиненні та розкритті злочинів присвячено низку праць як вітчизняних [9, С.15-23], так і зарубіжних учених, тому не будемо зупинятися на цьому.

Згідно статті 21 Закону України "Про інформацію" [10] інформацією з обмеженим доступом є конфіденційна, таємна та службова інформація. Конфіденційною є інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень. Конфіденційна інформація може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також в інших випадках, визначених законом.

Крім того, заборона на поширення конфіденційної інформації без згоди особи, якої вона стосується міститься також і у Законі України "Про захист персональних даних" [11] (стаття 14) та Законі України "Про доступ до публічної інформації" [12].

Як зазначено у рішенні Конституційного Суду України від 30.10.1997 № 5-зп у справі щодо офіційного тлумачення статей 3, 23, 31, 47, 48 Закону України "Про інформацію" та статті 12 Закону України "Про прокуратуру" (справа К.Г.Устименка) [13] забороняється не лише збирання, а й зберігання,

використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її попередньої згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту, прав та свобод людини.

Отже, відповідно до діючого законодавства можливість отримання охоронюваної законом інформації про фізичну особи без її згоди, в тому числі про її особисте та сімейне життя мають право тільки правоохоронні органи.

На сьогодні, одним із напрямків реформування кримінальної юстиції України, визначених в Указі Президента України від 8 квітня 2008 року № 311/2008 [14], є створення та регламентування діяльності приватних детективів (детективних агентств) для забезпечення змагальності та процесуальної рівноправності сторін обвинувачення і захисту.

І хоча на розгляд Верховної Ради України протягом останнього десятиріччя неодноразово вносились проекти відповідних законів України [15-17], але підтримки вони не знайшли.

На сьогоднішній час в Україні під детективними послугами розуміють послуги зі спостереження, виявлення фактів подружньої зради, контролю переміщень осіб, інформації про майновий стан фізичних та юридичних осіб і т.п.

Враховуючи природу детективних послуг, складно повірити, що вони надаються виключно у рамках чинного законодавства, не порушуючи гарантованих прав і свобод громадян, оскільки чинне законодавство обмежує втручання у особисте життя громадян і забороняє без їх згоди збирати персональні дані.

Саме це змушує надавачів цих послуг діяти приховано, у тому числі, під виглядом іншої діяльності (адвокатської, журналістської, охоронної тощо).

Варто звернути увагу на те, що у більшості розвинутих країн світу детективні послуги є досить поширеними, а їх результати — затребуваними, оскільки можуть бути використані як докази у суді при розгляді майже усіх категорій справ.

Проте, інформація, яка зібрана під час здійснення цієї діяльності, не завжди використовуються під час розгляду судових справ, оскільки чинне

процесуальна законодавство України встановлює як одну із вимог до доказів у справах їх допустимість, тобто отримання доказу з дотриманням чинного законодавства (статті 86, 87 Кримінального процесуального кодексу України, стаття 70 Кодексу адміністративного судочинства України [18], стаття 59 Цивільного процесуального кодексу України [19]).

Висновки: Враховуючи неналежне правове регулювання у цій сфері, викладене вище свідчить про наступне.

1. Чинне законодавство, що регулює відносини у сфері захисту права на особисте та сімейне життя, фактично унеможливує отримання результату детективних послуг, які реально пропонуються.

2. На сьогоднішній час законодавче регламентування діяльності приватних детективів (детективних агентств) з метою чіткого визначення їх прав, обов'язків, відповідальності та захисту осіб від незаконного втручання у їх приватне життя приватними детективами є нагальною потребою.

3. Правомірність надання послуг зі спостереження, виявлення фактів подружньої зради, контролю переміщень осіб, інформації про майновий стан фізичних та юридичних осіб і т.п., що надаються, у тому числі, і під виглядом іншої діяльності (адвокатської, журналістської, охоронної тощо), є сумнівною і потребує додаткової уваги зі сторони правоохоронних органів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.

2. Цивільний кодекс України : кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40-44. – Ст. 356.

3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України : Рішення Конституційного Суду України від 20.01.2012 № 2-рп/2012 // Вісник Конституційного суду України. – 2012. – № 2. – Ст. 14.

4. Сімейний кодекс України : кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21-22. – Ст. 135.

5. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 93. – Ст. 89.

6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 // Урядовий кур'єр. – 2010. – № 215.

7. Кримінальний процесуальний кодекс України : кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 37. – Ст. 11.

8. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22.

9. Скулиш Є. Д. Негласні слідчі (розшукові) дії за кримінально-процесуальним законодавством України / Є. Д. Скулиш // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2012. – № 2. – С. 15 – 23.

10. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48.

11. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI // Офіційний вісник України. – 2010. – № 49. – Ст. 199.

12. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI // Офіційний вісник України. – 2011. – № 10. – Ст. 29.

13. Рішення Конституційного Суду України у справі щодо офіційного тлумачення статей 3, 23, 31, 47, 48 Закону України "Про інформацію" та статті 12 Закону України "Про прокуратуру" (справа К.Г.Устименка) : Рішення Конституційного Суду України від 30.10.1997 № 5-зп // Офіційний вісник України. – 1997. – № 46. – Ст. 126.

14. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року "Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів" : указ Президента України від 08.04.2008 № 311/2008 // Офіційний вісник Президента України. – 2008. – № 12. – Ст. 79.

15. Проект Закону про приватну детективну діяльність № 2120 від 25.02.2008 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу:

http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=31814. – Заголовок з екрана.

16. Проект Закону про приватну детективну діяльність 5380 від 07.04.2004 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=17748. – Заголовок з екрана.

17. Проект Закону про приватну детективну (розшукову) діяльність 6288 від 12.04.2010 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу:

http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=37435/. – Заголовок з екрана.

18. Кодекс адміністративного судочинства України : кодекс України від 06.07.2005 № 2747-IV // Офіційний вісник України. – 2005. – № 32. – Ст. 11.

19. Цивільний процесуальний кодекс України : кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV // Офіційний вісник України. – 2004. – № 16. – Ст. 11.